

Urbanizasiya əsrində yeni koordinatlar:

Azərbaycanın qlobal şəhərsalma modeli

May ayının son günlərində Azərbaycan beynəlxalq şəhərsalma və dayanıqlı inkişaf sahəsində daha bir uğur qazandı. Ölkəmiz ilk dəfə olaraq BMT-nin Məskunlaşma Proqramı (UN-Habitat) Assambleyasının 30 may 2025-ci il tarixində Keniyanın paytaxtı Nayrobi şəhərində keçirilən sessiyası çərçivəsində qurumun İcraiyyə Şurasına üzv seçildi. Üzvlük 2025-2029-cu illəri əhatə edəcək. Bununla da Azərbaycan 36 ölkənin təmsil olunduğu və UN-Habitatın sessiyalararası fəaliyyətini istiqamətləndirən əsas qərarverici orqanda yer aldı. Hadisə ilk baxışdan texniki uğur kimi görünə də, əslində arxa planda çoxşaxəli strateji vizyon, illərlə davam edən hazırlıq və qlobal urban nizamında dövlətimizin məqsədli addımları dayanır. BMT-nin Məskunlaşma Proqramı urbanizasiya, şəhər planlaşdırması, sosial inklüzivlik və insan məskənlərinin dayanıqlı inkişafı üzrə ixtisaslaşmış qurumdur. Əhalinin böyük hissəsinin şəhərlərdə yaşadığı bir dövrdə qurumun qərarverici strukturlarında yer almaq ölkəmizin gələcəyini planlamaqda qlobal dəstək, fikir mübadiləsi və təsir gücü qazanmaq anlamına gəlir. Azərbaycana belə statusun verilməsi heç də təsadüfi deyil. Bu, həm beynəlxalq etimadın göstəricisi, həm də şəhərsalma və məskunlaşma sahəsindəki real fəaliyyətin qlobal arenada tanınmasıdır.

UN-Habitat ilə Azərbaycan arasında münasibətlər sürətlə inkişaf edir və bu əməkdaşlıq bir neçə önəmli beynəlxalq hadisə ilə yadda qalıb. Xüsusilə, 2023-cü ildə Azərbaycanda keçirilən Ümumdünya Məskunlaşma Günü (WHD23) tədbiri vasitəsilə ölkəmiz beynəlxalq şəhərsalma gündəmində öz təcrübəsini və modelini təqdim etdi. Tədbir, eyni zamanda yeni şəhər quruculuğu konsepsiyasını, xüsusilə Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda aparılan yenidənqurma və "ağıllı kənd/shəhər" modellərini dünyaya nümayiş etdirməyə imkan yaratdı. Həmçinin, ölkəmiz 17-22 may 2026-cı il tarixlərində Ümumdünya Şəhərsalma Forumuna (WUF13) ev sahibliyi edəcək. Forum qlobal səviyyədə şəhərsalma və dayanıqlı inkişaf sahəsində nüfuzlu tədbirlərdən biridir. Müxtəlif ölkələrdən gələn dövlət rəsmiləri, ekspertlər, akademiklər və qeyri-hökumət təşkilatları tərəfindən platformada ideya və təcrübə mübadiləsi aparılır, yeni əməkdaşlıq formatları müəyyənləşdirilir. Forumun Azərbaycanda keçirilməsi rəsmi Bakının bu sahədə regional nüfuzunu daha da möhkəmləndirəcək, eyni zamanda diplomatik nüfuzunu artıracaq.

siyasətinin beynəlxalq səviyyədə tanınmasına və nüfuz qazanmasına zəmin yaradacaq. Bu baxımdan, Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda aparılan bərpa və yenidənqurma postmünaqişə urban transformasiyası sahəsində beynəlxalq praktikaya töhfə verəcək model kimi diqqət çəkir. Aqalı kəndinin "ağıllı kənd" formatında yenidən qurulması, Füzuli, Şuşa və Ağdam kimi şəhərlərdə həyata keçirilən müasir şəhərsalma planları, eləcə də "yaşıl enerji zo-

sial rifahının təmin olunması baxımından mühüm sınaq idi. Nəticələr isə göz qabağındadır. "Ağıllı şəhər" və "ağıllı kənd" konsepsiyaları artıq bir sıra ölkələrdə uğurla tətbiq olunur. Estoniya, Singapur, BƏƏ kimi ölkələr bu sahədə qabaqcıl təcrübəyə malikdir. Azərbaycanın belə qlobal trendləri öz milli kontekstinə uyğunlaşdıraraq tətbiq etməsi həm texnoloji modernləşməni, həm də vətəndaş məmnunluğunu hədəfləyir. Artıq vətəndaş yerli idarəetmənin qərarlarına daha asan çıxış əldə edir, kommunal xidmətlərə əlçatanlıq artır, sosial təminat və infrastruktur daha şəffaf və davamlı olur. Əlavə olaraq, "ağıllı kənd" modeli kənd təsərrüfatı sahəsində də ciddi yeniliklər vəd edir. Əkin sahələrinin monitorinqi, suvarma sistemlərinin avtomatlaşdırılması, rəqəmsal satış platformaları kimi mexanizmlər kənd əhalisinin həyat keyfiyyətini artırmaqla yanaşı, məhsuldarlığın da yüksəlməsinə şərait yaradır. Bu isə kənddən şəhərə miqrasiyanın qarşı-

sizlik təşəbbüs-lərində işti-rakı, irəli sürdüyü konkret hədəflər və maliyyə öhdəlikləri ölkəmizin diplomatik imicini gücləndirir. Azərbaycan sosial və şəhərsalma baxımından yeni inkişaf modelinə iddialı dövlətdir və UN-Habitat İc-

Getdikcə daha çox nəzərə çarpan urbanizasiya prosesi geosiyasi və diplomatik proseslərin tərkib hissəsidir. Artıq şəhərlər dövlətlərin yumşaq güc vasitələrinə, innovasiya mərkəzlərinə və strateji dayaq nöqtələrinə çevrilir. Bu baxımdan, şəhərlərin dayanıqlı və inklüziv şəkildə inkişaf etdirilməsi qlobal siyasi gündəmdə mühüm yer tutur. Məhz belə kontekstdə UN-Habitat ölkələrin urban inkişaf vizyonunun beynəlxalq platformalarda tanıtılması və qlobal standartlarla uyğunlaşdırılması baxımından strateji əhəmiyyət daşıyır. Azərbaycanın bu qurumun İcraiyyə Şurasına üzv seçilməsi isə ölkənin postmünaqişə dövründə şəhər quruculuğunda əldə etdiyi uğurların və yeni diplomatik strategiyasının real göstəricisidir.

Ümumiyyətlə, ölkəmiz son illərdə yeni geosiyasi istiqamətlərdə mövqeyini möhkəmləndirir. Xüsusilə, 2020-ci ildən sonra Cənubi Qafqazda yaranmış yeni reallıqlar fonunda Azərbaycan həm regional, həm də qlobal güc mərkəzləri ilə balanslı münasibətlər qurmaqla BMT platformasında da fəallığını artırıb. COP29-a ev sahibliyi, Qoşulmama Hərəkatına sədrlik, humanitar təşəbbüslərdə fəal iştirak və iqlim dəyişmələri üzrə beynəlxalq çağırışlara dəstək Azərbaycanın nüfuz dairəsini xeyli genişləndirib. Bu fonda UN-Habitat kimi ixtisaslaşmış BMT qurumlarına inteqrasiya etmək və İcraiyyə Şurası kimi qərarverici orqanlarda təmsil olunmaq dövlətimizin diplomatik strategiyasında yeni mərhələ sayılır.

Ölkəmizin bu orqanda təmsil olunması son dövrlər həyata keçirilən şəhərsalma

nası" konsepsiyasının tətbiqi Azərbaycanın urban sahədə innovativ yanaşmalara açıq olduğunu və "UN-Habitat"ın strateji hədəfləri ilə uzlaşdığını göstərir. Yeri gəlmişkən, "ağıllı şəhər" ideyası ilk dəfə rəsmi sənəd səviyyəsində Prezident İlham Əliyevin 2020-ci il 27 fevral tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Açıq hökumətin təşviqinə dair 2020-2022-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"nda yer alıb. Bu, Azərbaycanın şəhər idarəçiliyində şəffaflığı, çevikliyi və texnoloji transformasiyanı prioritet kimi qəbul etdiyini göstərdi. 2021-ci il aprelin 19-da imzalanan müvafiq sərəncamla "ağıllı şəhər" və "ağıllı kənd" konsepsiyalarının hazırlanması və həyata keçirilməsi üçün xüsusi İşçi Qrup formalaşdırıldı. Bu konsepsiyaların konkret plan və fəaliyyət istiqamətlərinə "ağıllı infrastrukturun" qurulması, rəqəmsal dövlət idarəçiliyinin tətbiqi, "yaşıl enerji"dən istifadə, resursların səmərəli bölüşdürülməsi, eləcə də əhalinin gündəlik həyatını asanlaşdıracaq smart həllərin tətbiqi daxildir. Prezident İlham Əliyevin göstərişi ilə işğaldan azad olunan ərazilərdə bütün yaşayış məntəqələri "smart city" və "smart village" yaşayması ilə qurulur.

Aqalı kəndi Azərbaycanda ilk dəfə tam konseptual şəkildə "ağıllı kənd" modeli üzrə qurulan yaşayış məntəqəsidir. Burada tətbiq edilən üç əsas komponent - "ağıllı dövlət idarəçiliyi", "ağıllı infrastruktur və xidmətlər", "ağıllı təsərrüfat və biznes mühiti" konsepsiyasının praktik effektini nümayiş etdirir. Bu, eyni zamanda, postmüharibə dövründə keçmiş məcburi köçkünlərin qayıdışı və

sını alan əsas faktorlardan biridir. "Ağıllı kənd" modeli yalnız texniki yenilik deyil, həm də sosial sabitlik layihəsidir.

Bütün bu reallıqlar kontekstində, əhalisi sürətlə artan, urbanizasiya səviyyəsi yüksələn Azərbaycan üçün UN-Habitat çərçivəsində texniki və strateji dəstək imkanlarının əldə olunması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Əgər şəhərlərin genişlənməsi və yenidən planlaşdırılması prosesləri beynəlxalq ekspertiza ilə müşayiət olunarsa, bu, həm keyfiyyət, həm də sosial inklüzivlik və dayanıqlılıq prinsiplərinin təminatı baxımından müsbət nəticələr verəcək. Qeyd edək ki, UN-Habitat İcraiyyə Şurasına üzvlük üçün həm texniki hazırlıq, həm də güclü diplomatik təcrübə tələb olunur. Bu, eyni zamanda siyasi manevr qabiliyyəti və çoxşaxəli tərəfdaşlıqların formalaşdırılması ilə bağlıdır. Azərbaycanın bu sahədə üstünlükləri, BMT-yə davamlı dəstəyi, beynəlxalq sülh və təhlükə-

raiyyə Şurasına üzvlük bunun bir nümunəsidir.

Nəzrin
ELDARQIZI,
"Respublika".